

Ještě k „výročí“ jedné měnové reformy

Jaroslav Šulc

Politické represe 50. let podobně jako měnová reforma k 1. červnu 1953 jsou oblíbenými tématy, kterými většina médií pravidelně „vyrovnává“ s minulostí. Skutečné pozadí šokujících politických pogromů často vůči nejbližším soudruhům, špičkám tehdejších komunistických režimů ve východní Evropě, většinou Židům, už byly dávno rozkryty. A je znám i mozek a režisér politických procesů - tehdejší šéf CIA Allen Dulles. Byla to od něj skutečně geniálně propracovaná zpravodajská intrika s nevidanými „efekty“, nejen se spoustou poprav a dlouholetých vězení nevinných lidí, ale na dlouhá desetiletí i základ mýtu „o zločinném komunistickém režimu“.

Ale pokud jde o měnovou reformu? Také tady se už sedmdesát let omílají víceméně pořád stejné myšlenky se stejným odsuzujícím tónem.

Pravda se zase trčí v koutku

Aniž by měl autor této poznámky snad sebemenší ambice dělat tehdejšímu režimu a jeho kroku teď opožděného advokáta, přece jen cítí potřebu přičinit k tomu dlouhodobě a falešně znějícímu antikomunistickému chorálu pár věcných, především ekonomických argumentů. A je zcela nezaujatý. V té době mu bylo pět let, táta na šachtě, máma se starala o mne a mé dvě mladší sestry. Tehdy skoro padesátileté babičce byly peníze na životní pojistce devalvovány „jen“ v poměru 1:25, kdežto její švagr, místní vesnický řezník, ještě dlouho po reformě zapaloval v kamnech starými bankovkami. Neměl odvahu si je jít řádně vyměnit v poměru 1:50 a vlastně přiznat úřadům celkový rozsah úspor z černých porážek. Ale ten byl z celé široké rodiny jediný majetnější a také nejvíc nedával.

Ale celkově: Málo se píše, že tehdejší Československo se měnové reformě, která by z oběhu stáhla poválečné oběživo jen málo kryté zbožím a službami, kupodivu dlouho bránila. Nakonec k ní přistoupila až jako jedna z posledních evropských zemí a současně měnila ceny i příjmy, resp. úspory. Oběživo vyměnila (spolu s bankovními vklady) v odstupňovaných poměrech od 5:1 (u hotovosti do 300 korun a vkladů do 5 000 Kčs) až po náhradu šest až desetkrát nižší (50:1 u hotovosti převyšující 300 Kčs a u vkladů učiněných po 15. květnu 1953, a v poměru až 30:1, tedy odstupňované u vyšších vkladů nad 5 000 Kč). Ve stejném poměru 5:1 se k 1. červnu snížily mzdy a platy.

Kompenzace byly tři a jeden efekt navíc: Konečně došlo ke zrušení přidělového hospodářství, kdy do tohoto termínu se na obstarání základních životních potřeb, především hlavních potravin, šatstva, obuvi či paliva rodiny fasovaly poukázky (lístky). To byla sice velmi jednoduchá, direktivní metoda, jak od počátku protektorátu po dlouhých 14 let zajišťovat zásobování domácností, ale její přínosy byly v té době už nicotné. Přesněji: byly velké skupiny zaměstnanců, které dosahovaly nadprůměrných příjmů, ale problém byl je utratit. Vedle zmíněného „vázaného“ trhu se nabízel trh volný, ale většinou s násobnými cenami zboží či služeb.

Za druhé bylo až měnovou reformou možné oba trhy sjednotit, a to za podmínek výhodných především pro zcela převládající skupiny lidí s nízkými a středními příjmy. A co hlavně: Tím, že s výměnou peněz (jak zmíněno pro drtivou většinu lidí v poměru 5:1) byly současně vydány také nové

detailní ceníky zboží a služeb přepočítaných ve zhruba stejném poměru, takže došlo k jejich plošnému a poměrně symetrickému zlevnění – tabulka uvádí pár příkladů.

Cena za kg/q	1937	Do 1.6. 1953	Do 1.6. 1953	Po měnové reformě
Kčs		Vázaný trh	Volný trh	1.6.1953
Chleba	2,25	8	16	2,80
Brambory	0,50	1,80	6	0,62
Maso hov. zadní	17,00	48	200	25
Máslo I. jakost	16,50	80	450	44
Uhlí hnědé most.	20,80	66	x	16

A co byl hlavní bonus reformy? Vytvoření zcela základního předpokladu jak obnovit motivační funkci odměn za práci. Do té doby to prakticky nebylo možné, protože za rostoucí výdělků nebylo co koupit.

Bylo by nesprávné se domnívat, že měnová reforma byl jen nějaký kouzelný proutek měnící věci k lepšímu. Byl to pouze nezbytný předpoklad k zajištění budoucího růstu životní úrovně. Další, zcela nezbytnou podmínkou byl ústup od militarizace československé ekonomiky (po smrti J. V. Stalina se rýsovalo ukončení války v Koreji), skončila dříve opodstatněná preference těžkého průmyslu a mohlo dojít k reorientaci na vyšší produkci spotřebního zboží, významné kapitálové injekce dostalo zemědělství zajišťující zlepšení zásobování potravinami, ovocem a zeleninou atd. I tak daleko za potřebami zůstával celý poddimenzovaný sektor služeb, a to jak obchod, tak doprava a spojové služby, o pokulhávající bytové výstavbě jako řešení bytové krize ani nemluvě.

Nicméně reformou byl tehdy velmi systémově nastartován především proces rychlého růstu produktivity práce. To v kombinaci s centrálním řízením nákladů a mezd umožňovalo řídicímu centru vcelku třeba pravidelně vyhlášovat akce dnešní generaci již zcela neznámé – plošné snižování maloobchodních cen (samozřejmě při rostoucích příjmech a zanedbatelné inflaci), urychlující spotřebu zboží a služeb. Je to dobře vidět z čísel, kdy právě rok měnové reformy byl zlomem v nepříznivém trendu.

Rok	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Přírůstek spotřeby domácností (mld. Kč)	9,1	10,9	7,9	5,1	2,4	4,1	5,6	6,3

Tož tak poohlédnutí za měnovou reformou z roku 1953. O nikým nevyhlášené, ale fakticky proběhlé druhé měnové reformě po listopadu 1989, kdy jen v roce 1991 vzrostla inflace o 54,6 %, případně o právě probíhající třetí měnové reformě, kdy – vezmeme-li za základ rok 2015 jako 100 %, tak se cenová hladina ke konci tohoto roku v kumulaci minulých let zvedne nejméně na 150 % - se kupodivu moc nemluví. Asi se to mediálnímu mainstreamu moc nehodí do krámu.

(Autor je bývalý vysokoškolský pedagog v oboru makroekonomie)